

Le plus grand rôle fut joué par l'université de Padoue, où les études universitaires devaient fréquenter les étudiants provenant des pays sous occupation de Venise. Mais beaucoup des étudiants arrivant des autres pays croates fréquentaient cette Université de bon gré, parce qu'elle jouait une estime considérable. De plus, cette Université était fort convenable pour les étudiants venant des pays croates. Beaucoup d'entre eux étaient plus tard professeurs à cette Université. Le poète ragusien, d'une époque plus avancée, Dinko Zlatarić, était méritant parce qu'il avait introduit, comme recteur, en 1579 l'instruction médicale pratique. Andronicus Nicolaus Joanne Tragurinus fut méritant parce qu'il s'était engagé, comme recteur en 1583/84 pour l'édification d'un amphithéâtre anatomique.

Après la perte de Venise par l'Autriche, entraînant Padoue avec son université, il surgit la nécessité de fonder une université au sud de la monarchie. Cela aussi était une des raisons pourquoi en 1874 l'Université de Zagreb fut réorganisée à nouveau.

DVA ITALIJANA LEKARA-KARBONARA U SRBIJI KNEZA MILOŠA: VITO ROMITA I BARTOLOMEO KUNIBERT

Vladimir STOJANČEVIĆ

Sredinom 1820-ih godina u Srbiji, tek oslobođenoj neposredne turske vlasti, pojavljuju se dva Italijana lekara: Vito Romita i dr Bartolomeo Kunibert. Obojica se nalaze, najpre, u službi beogradskog paše, prvi od 1824. g., drugi od 1826. godine.

Njihov dolazak u glavni grad Srbije predstavljao je dvostruko iznenađenje: što su bili, uopšte, prvi školovani lekari, i što su poticali iz Italije, dotada praktično nepoznate zemlje i naroda među Srbima u beogradskom pašaluku. I dr Romita i dr Kunibert, posle kratkotrajne službe u beogradskog paše, prešli su u srpsku službu i bili lični lekari srpskog (vladajućeg) kneza Miloša Obrenovića, vođe drugog srpskog ustanka. Dr Vito Romita se u Srbiji zadržao do 1827. g., kada je prešao u Vlašku, dok je dr Bartolomeo Kunibert ostao još punih dvanaest godina, napustivši Srbiju tek po padu kneza Miloša sa vlasti 1839. godine (1).

Za njihove biografije i lične veze u Srbiji značajne su bile dve činjenice: dr Kunibert (2) oženio se kćerkom dr Romite, i tako stupio u srodstvo sa svojim zemljakom. Zatim, Kunibertovu decu krštavao je knez Miloš, kao kum, što se po srpskom običajnom pravu smatralo čvrstom rodbinskom vezom. Obojica Italijana lekara bili su visoko cenjeni od strane kneza Miloša i uživali su poštovanje ne samo svojih klijenata, već i javnog mnjenja ondašnje Srbije. Za razliku od Vite Romite, Kunibert je ostavio više uspomena na sebe i zadržao se duže vremena u sećanju srpskog naroda i srpske naučne i stručno-lekarske misli. Živeći petnaestak godina u sredini srpskog naroda, učestvujući čak u političkim zbivanjima Srbije 1830-ih godina, budući i neka vrsta diplomatskog poverenika kneza Miloša, dr Kunibert je iza sebe ostavio i jednu opsežnu, dokumentovanu i dobru istoriju koja se, na francuskom originalu, pojavila već 1850. g., a 1901. i na srpskom jeziku. Uspomena na ove italijanske lekare u Srbiji održala se skoro do naših dana, u jednom lokalitetu u Beogradu zvanom »doktorova kula«, na mestu zvanom »Guberevac«: tu je u stvari bila, najpre, kuća Vite Romite, a zatim je prešla — uz miraz — u svojinu Kuniberta. Ona se nalazila na mestu gde je kasnije podignut kompleks bolničkih zgrada beogradskog Medicinskog fakulteta.

O prvim italijanskim lekarima u Srbiji i u Beogradu relativno je dobro obavestena kulturna istorija i stručno-medicinska literatura. Takođe srpska historiografija doticala se njihove lekarske i javne, društvene delatnosti u Srbiji. U delima starijih naučnika-istraživača, kao što su bili Čeda Mijatović, Mita Petrović, Milenko Vesnić, Mihai-

lo Gavrilović, dr E. Lindenmajer, Vladan Đorđević, Nikola Radojčić, Tihomir Đorđević, zatim dr Vlada Stanojević, dr Vojislav Mihailović i drugi, očuvana je bila uspomena na njih, vezana za njihov boravak u srpskom narodu, premda sada nedostaju krupnije rasprave o njihovom radu za vreme boravka u Srbiji, naročito kada se ima u vidu da su, obojica, na ovaj ili onaj način bili angažovani i u političkim zbivanjima istorije Srbije 1820-ih, odnosno 1830-ih godina.

O dr Viti Romiti Tihomir Đorđević, nenadmašni arhivski istraživač, čudesno plodan pisac, profesor Univerziteta u Beogradu i akademik, pisao je: »Bio je po narodnosti Italijan, Neapolitanac, po uverenju karbonar... Bio je čovek »visok i ugledan«, obrazovan i okretan, brzo se sa Srbima sprijateljio. Imao je oko četrdeset godina« (3). O dr Viti Romiti postoje i dokumenti iz kojih se vidi da je, naročito, bio angažovan oko lečenja bolešljivog starijeg sina Miloševog, kneževića Milana Obrenovića. Takođe da je bio pozivan i od šireg kruga varoškog stanovništva Beograda. Za svoju predanu službu u kneza Miloša dr Romita je bio posebno nagrađivan, a njegovo ime sreće se u računovodstvenim knjigama Kneževе kancelarije.

Sem obavljanja stručnog poziva, izgleda da je dr Romita ulazio i u politički život Beograda koji je onda bio mešovita srpsko-tursko-grčko-jevrejska varoš. Vreme njegovog boravka u Beogradu bilo je vreme trajanja velikog grčkog ustanka, započetog još 1821. godine. Stari karbonar i politički emigrant iz svoje zemlje, dr Romita, nekadašnji žitelj kosmopolitskog Carigrada, jedne od najvećih prestonica tadašnjih država, kao da je stajao u tajnim vezama s revolucionarnim grčkim udruženjem, Heterija filike, i to posredstvom nekih beogradskih Grka trgovaca. Jer, i karbonari i heteristi imali su za cilj oslobođenje svojih zemalja, Italije i Jelade, pa je moguće da su pojedini njihovi ugledniji članovi mogli biti »saveznici« — pristalice i one druge tajne organizacije. Usled malog broja očuvanih dokumenata iz toga vremena, mi nemamo doslovnu potvrdu za ovo svoje mišljenje. Ali, zna se pouzdano da su grčki heteristi primali u svoje redove ugledne predstavnike drugih naroda, kao što je bio, na primer, Mladen Milovanović, ili, čak, Karađorđe, obojica vođi srpske revolucije 1804—1813. godine. Uostalom, Romitino često menjanje sredine življenja: Italija—Carigrad—Vlaška—Srbija— opet Vlaška, ukazivalo je na mogućnost jedne ovakve pretpostavke. Buduća istraživanja možda će rasvetliti i ovo pitanje (4).

Što se tiče drugog Italijana lekara u Srbiji, dr Bartolomea Kuniberta, o njemu se mnogo više zna, posebno za njegovo prisustvo u društvenom i političkom životu među Srbima. Sa svoje strane, autora ovoga napisa u dva maha je posebno privlačila ličnost B. Kuniberta, pa je u dva objavljena rada, 1960. u »Ninu«(5) i 1971. u Arhivu (6) izneo — više kao doprinos za njegovu biografiju — rezultate toga interesovanja. Međutim, jedna strana Kunibertova života u Srbiji, ona s političkim angažovanjem kako konspirativnim tako i javnim, bila je manje zapažena, premda su na to, što je razumljivo, stariji istraživači-istoričari obraćali daleko više pažnje.

Ovakva strana njegovog života svakako da je interesantna za njegov lični životopis, ali je isto tako bila značajna i za političku istoriju srpskog naroda i njegovu oslobodilačku borbu s Turcima, ma i u jednom sporednom i neznatnijem udelu. Valja se stoga, po našem mišljenju, malo zadržati i na ovoj pojavi.

I dr Vito Romita i dr Bartolomeo Kunibert bili su politički emigranti-izbeglice iz svoje zemlje: prvi iz Napuljske kraljevine, drugi iz kraljevine Sardinije. Kao pripadnici tajne političke organizacije karbonara oni su, zbog poznatih revolucionarnih liberalno-demokratskih ideja, i izrazitih težnji za nacionalnim oslobođenjem italijanskog naroda, bili izloženi surovim progonima ne samo vlasti italijanskih država i njihovih monarha, već i policije evropskih država tzv. Svete alijanse, što će reći, praktično, većeg dela ondašnjih evropskih apsolutističkih monarhija. Paradoksalno je, ali istinito, da su dva naša karbonara, dr Vito Romita i dr Bartolomeo Kunibert, razume se inkognito, našli прибежиšte u Turskoj, tada velikoj trokontinentalnoj imperiji. Kao lekari stranci oni su bili, u principu uopšte, rado viđeni i dobro primljeni, upravo kao kontrast turskim tradicionalnim hečimima-isceliteljima i grčkim kalojatrima — tradicionalnim samoucima. Proveli su neko vreme u Carigradu i odatle prešli u Beograd, obligatno najpre u službi provincijskog turskog guvernera, da bi potom lakše i bez podozrenja stupili u službu tamošnjih srpskih vlasti.

Nije isključeno da su obojica italijanskih lekara prešli u Tursku, a zatim u Srbiju, možda, posredstvom grčke Heterije koja je imala svoje granke po svim većim trgovačkim varošima Italije. Tu je put Kunibertov bio sličan putu dr Vita Romite, ali je, s druge strane, on imao svoje specifično istupanje u društveno-političkom životu Srbije.

Dr B. Kunibert je već od prvih godina svoga boravka u Beogradu pratio društveni razvoj i političke prilike u Srbiji i bio impresioniran naglim usponom srpskog naroda i njegovim dostignućima između 1829. i 1833. godine, u periodu kada su Srbi postigli zavidne rezultate u osamostaljivanju od Turske. O tome je on rečito pisao u svojoj istoriji, u kojoj s pohvalom ističe emancipacione napore srpskog naroda u Srbiji, svakako imajući u vidu teško stanje Italijana pod tuđinskom, u prvom redu austrijskom vlašću. Kada je oko 1835. g. razvoj društveno-političkih prilika dobio oblike vidnog sukoba vodećih političkih ljudi u Srbiji i kneza Miloša, Kunibert je stao na kneževu stranu (7). Razvoj istorijskih zbivanja doveo je do toga da su se u unutrašnje odnose srpskog naroda u Srbiji umešali i Rusija, i Austrija, i Velika Britanija, preko svojih konzula u Beogradu. Austrijski i ruski konzuli stali su na stranu kneževе opozicije, dok je engleski konzul Hodžes diplomatski potpomogao kneza. Sticajem okolnosti dr B. Kunibert postao je »diplomatski« posrednik između Hodžesa i kneza Miloša i pri tome dao sve od sebe da u Srbiji pobedi politika kneza Miloša. O ovoj ulozi B. Kuniberta u društvenom i političkom životu Srbije 1830-ih godina govori i Hodžes u nekim službenim pismima britanskoj vladi. Tako, u službenom raportu od 23. juna 1837. g. on kaže kako se upoznao s Kunibertom »sardinijskim revolucionarom«, hvali ga kao čoveka ozbiljna, obrazovana, poštena, velikog prijatelja slobodnih načela i slobodnih ustanova, čoveka koji vrlo dobro poznaje Srbiju, a uz to je lično vrlo iskreno odan knezu Milošu koji u njega polaže veliko poverenje.

nje (8). U drugom pismu od 28. avgusta 1837. g. Hodžes piše Palmerstonu »o entuzijazmu starog karbonara Kuniberta«(9), kome je bilo stalo da se i u Srbiji uvedu neke demokratske ustanove, kao što su bili: narodna skupština, nezavisni sudovi, čvrsti zakoni, poštovanje ličnosti i sopstvenosti od strane upravnih vlasti. Zajedno s Hodžesom, Kunibert je nastojao da ubedi kneza Miloša da ublaži metode svoje apsolutističke vlade kako bi se izbeglo stvaranje političke i društvene opozicije vlastima, a radi boljeg prosperiteta Srbije kako na sektoru unutrašnje izgradnje tako i radi održavanja nacionalnog-političkog jedinstva naroda prema Turcima.

Takvi njegovi saveti knezu Milošu bili su u saglasnosti s njegovim slobodoumnim političkim idejama i inače. Za Kuniberta Mih. Gavrilović je pisao: »Iako Milošev pristalica, on je bio liberal u zapadnom smislu. Podjednako rusofob i austrofob...«(10). Pred kraj Miloševe vlade, 1839. g., Kunibert je pokušao da za kneževu stvar prodobije novopostavljenog francuskog konzula u Beogradu. Pokušaj je bio utoliko zanimljiviji što je francuska diplomatija, već od 1834. g. (misija grofa Boa-le-Konta u Carigradu i u Kragujevcu) sagledavala rastući značaj Srbije kao novog političkog faktora u diplomatskom i političkom sukobu velikih sila za uticaj na Balkanskom poluostrvu, i nastojala da je priveže za svoju novu balkansku politiku koja je u načelu išla na stvaranje niza autonomnih državnica balkanskih naroda pod suverenitetom Porte i diplomatskom zaštitom Francuske.

No, ova kombinacija se nije ostvarila: udružene Rusija i Turska primorale su kneza Miloša na abdikaciju. S Milošem je u emigraciju u Austriju prešao i dr B. Kunibert. Bio je to kraj njegovog boravljenja u Srbiji, ali ne i njegovih prijateljskih veza s »kumom« Milošem Obrenovićem.

Uzged rečeno, zna se da se prepiska među njima održavala i dalje i da je Kunibert bio konsultovan u nekim slučajevima kneževе bolesti. Šta više, Kunibertu je bila namenjena i nekakva političko-poverenička uloga u vezi s događajima katanske bune u Srbiji 1844. godine, ali je njen brzi neuspeh onemogućio njegovo istupanje.

Napustivši Srbiju Kunibert je pristupio pisanju svoje poznate »Istorije srpskih ustanaka pod Karađorđem i Milošem« (11) nastojeći da evropskom obrazovanom i zainteresovanom svetu prikaže pravi smisao borbe srpskog naroda za oslobođenje od Turaka i progresivnu i civilizatorsku ulogu Srbije u razrešavanju tzv. Istočnog pitanja. Iako to nije bila prava, stručno koncipovana istorija, kao što je to bila poznata — ranija Rankeova »Die Serbische Revolution« (izd. 1829. u Hamburgu), već pre jako opsežni memoari o prilikama u Srbiji u prvoj polovini XIX veka, ona je ipak značila mnogo za sticanje pravog uvida u prilike u Srbiji i oko Srbije između 1800. i 1840. godine. Posebno je bila dobrodošla za italijanske političare i revolucionare. Njoj se i ima, u prvom redu, pripisati to što je kraljevina Sardinija, vodeća italijanska nacionalna država, uskoro otvorila svoj konzulat u Beogradu, i što su, kasnije, italijanski Garibaldi dinci imali izuzetno veliko interesovanje za Srbiju kao mogućeg saveznika za stvar oslobođenja same Italije.

U vezi sa širom aktivnošću, van lekarske struke, prve dvojice Italijana lekara u Srbiji u prvoj polovini XIX veka, dr Vita Romite i dr Bartolomea Kuniberta, u zaključku ukratko može se reći ovo:

U Srbiji se znalo da su bili italijanski rodoljubi emigranti, čak i da su pripadali revolucionarnoj nacionalnoj tajnoj organizaciji karbonara;

Da su bili zastupnici slobodoumnih načela, prosvetitelji i pobornici pomažanja potlačenih balkanskih naroda u Turskoj, pa i srpskog naroda, u prvom redu;

Da je kratkotrajni boravak dr Vita Romite u Srbiji došao manje do izražaja u društvenom i političkom životu, ali da nije isključena njegova povezanost s grčkom Heterijom i njenim (tajnim) pristalicama u Beogradu, dakle u Srbiji, čak i (možda samo daleki nagoveštaji) da se i knez Miloš i srpski narod uvede, zajedno s Vlaškom kneževinom, u veliki tok grčke revolucije koja je na Balkanu trajala još od 1821. godine;

Da je B. Kunibert bio prvi diplomatski predstavnik, zapravo poverljiva veza s prvim britanskim konzulom u Beogradu Hodžesom i da je uzimao živo učešće u političkoj borbi kneza Miloša sa ustavobraniteljskom opozicijom u Srbiji;

Da je Kunibert, i kao lekar i kao društveni radnik, svojim pogledima, svojom praksom i pisanom reči, doprinosio bržem razvoju Srbije putevima i načinima evropeiziranja, približavanja razvoja Srbije kao države obrascima i ustanovama evropske civilizacije XIX veka;

Posrednim ili neposrednim putem, primer dr Vita Romite i dr Bartolomea Kuniberta, kao što smo već nagovestili, uplvisao je, ubrzo, na još neke Italijane lekare da dođu u Srbiju, da svojom strukom doprinesu daljem razvitku i da neki od njih tu dobiju i velika, čak i izrazita priznanja, priznanja zahvalnosti srpskih državnih vlasti, kao i samog srpskog naroda.

Napomene

- ¹ Dorđević Tih. R.: Iz Srbije kneza Miloša. Kulturne prilike od 1815. do 1839. godine. Beograd 1922, 205/6; — ² O Kunibertu poslednji je pisao: Stojančević VI: Doktor Bartolomeo Kunibert lekar knez Miloševе Srbije. Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd 1971, sv. 1, 43—46., Tu i važnija literatura; — ³ Dorđević Tih.: R.: Nav. d., 205. Za »ajluk Ećim-baše Vite« za četiri meseca u iznosu od 2240 groša, 1. marča 1826. g., videti: Marković R.: Knjažeska Kancelarija. Kragujevačka nahija. Beograd, 1954, 416, 456, 472; — ⁴ U srpskoj historiografiji ovo pitanje gotovo i nije dodirivano. Jedino je Mih. Gavrilović govorio o vezama Heterije sa Srbima u 1821. g. Videti: Miloš Obrenović, II, Beograd, 1909, 11—20, i d.: O naređenju kneza Miloša beogradskoj policiji da motri »o političkim stvarima« tamošnjih Grka, videti: Nav. d., 686; — ⁵ Stojančević VI.: Kunibert o Miloševom vremenu. Nin, 6. XI 1960, str. 11; — ⁶ Upor. napomenu pod 2; — ⁷ Kunibert B.: Srpski ustanak i prva vladavina Miloša Obrenovića 1804—1850 (Istorijski ogled o ustancima i samostalnosti Srbije 1804—1850), Beograd, 1901, 533; — ⁸ Mijatović Ced.: Jedan konzulski izveštaj o Srbiji 1837. g. Spomenik SKA, XVII. Beograd 1892, 45; — ⁹ Nav. d., 52; 71; — ¹⁰ Gavrilović Mih.: Iz nove srpske istorije. Izd. SKZ, Beograd, 1926, 117; — ¹¹ Essai historique sur les revolutions et l'indépendance de la Serbie depuis 1804 jusqu'à nos jours, I. Paris 1850, II Leipzig, 1855.

DUE MEDICI ITALIANI-CARBONARI IN SERBIA DEL PRINCIPE MILOŠ,
VITO ROMITA E BARTOLOMEO CUNIBERT

Vladimir STOJANČEVIĆ

Dai primi tre medici qualificati presenti nella Serbia rinata del XIX secolo, due furono gli Italiani e cioè: il dottor Vito Romita ed il dottor Bartolomeo Cunibert. Il primo, di origine Napoletano, il secondo nato a Savigliano, lasciando l'Italia per ragioni politiche, come patrioti italiani, carbonari, trascorsero un certo tempo in Serbia ove furono i medici prima del pascià di Belgrado e poi del principe serbo Miloš Obrenović. Da persone esperte ed abili essi hanno sin dal 1823 rispettivamente dal 1826 insieme ad alcuni loro colleghi medici iniziato l'organizzazione del servizio sanitario in Serbia ed hanno contribuito assai per la protezione sanitaria della popolazione e di conseguenza hanno attenuato il riconoscimento da parte del principe Miloš.

Il dottor Cunibert, genero del dottor Romita, ebbe per padrino il principe serbo Miloš. Ha preso anche nelle missioni diplomatiche confidenziali del principe Miloš con il console britannico a Belgrado. Lui è l'autore di un buon libro di storia dello stato serbo rinato nel XIX secolo.

Il dottor Cunibert, genero del dottor Romita, ebbe per padrino il principe serbo con gli eteristi greci, e di avere esercitato alcuni affari politici delicati per conto del principe Miloš, a Belgrado, ed a Vlačka.

Nella relazione sono riportanti alcuni particolari relativi alla loro vita come pure il giudizio sulla loro attività pubblica svolta in Serbia nel periodo tra 1820 e 1830.

DELO JOSIFA PANČIĆA I SARADNJA SA ROBERTOM
DE VISIANIEM

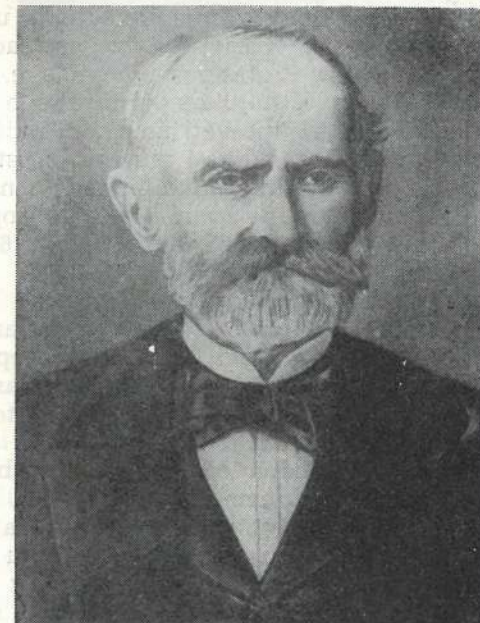
Vera GAVRILOVIĆ
i Stanimir SPASIĆ

»Veliki ljudi osećaju unapred, pokazuju pute kao proroci. Rođen u Hrvatskom Primorju on se spojio sa Srbima i Srbijom sasvim. On je u Srbiji postavio temelj izučavanju prirodnih nauka. Ušavši sasvim među Srbe on je mislio da tako služi i Hrvatima. Priznavanjem jedinstva među Srbima i Hrvatima dao je najlepši sjajan primer«.

Stojan Novaković (1)

Život i rad Josifa Pančića predstavljaju nerazdvojnu celinu i teško je čitajući njegova dela ili proučavajući njegov život reći gde počinje Pančić kao čovek, plemenit lekar, a gde Pančić naučnik.

U tek oslobođenoj Srbiji, zaostaloj usled dugotrajnog ropstva, jedinoj slobodnoj zemlji Balkana u to vreme, trebalo je otvarati škole, na temeljima

Josif Pančić (1814—1888).